

Turgay Gökğöz, Mahmûd el-Mes‘adî: Modern Tunus Edebiyatına Bir Bakış
(Ankara: Sonçağ Yayıncılık, 2022), 200 Sayfa. ISBN: 9786258227307 ^µ
Turgay Gokgoz, Mahmoud al-Mas‘adi: A Synoptic of Modern Tunisian Literature (Ankara:
Sonçağ Publishing, 2022), 200 Pages. ISBN: 9786258227307

Eyüp BOZKURT

Arş. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Res. Assist., Bitlis Eren University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Eastern Languages and Literatures, Department of Arabic Language and Literature
Bitlis/Bitlis / Türkiye/Turkey
eyupbozkurt35@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0002-7331-847X

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Alanı/Article Field: Arap Dili ve Edebiyatı/Arabic Language and Literature
Makale Tipi/Article Type: Kitap İncelemesi/Book Review Geliş Tarihi/Received : 05.08.2023
Makale Dili/Article Language: Türkçe/Turkish Kabul Tarihi/Accepted : 12.08.2023
DOI: https://doi.org/ 10.5281/zenodo.8225895 Yayın Tarihi/Published : 01.09.2023

Bu çalışma, yüksek lisans tezinden, doktora tezinden veya yayımlanmamış bildiri metninden mi üretildi? Makalenin ilk sayfasında dipnotta yer alacak şekilde açıkça ifade ediniz. (Cevaplaması zorunludur)/Was this work prepared from a master's thesis, doctoral thesis or unpublished paper text? Please state it to be given in the footnote on the first page of the study. (Must be answered): **Cevap:** Hayır / No

Sorumlu yazar olarak yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu ve derginin yayın ve yazım ilkelerini kabul ettiğimi beyan ederim./ As the corresponding author, I declare that the above information is correct and that I accept the publication and editorial principles of the journal.

^µBu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur./In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

Atıf İsnad-2/Cite as Isnad-2: Bozkurt, Eyüp. “Turgay Gökğöz, Mahmûd el-Mes‘adî: Modern Tunus Edebiyatına Bir Bakış (Ankara: Sonçağ Yayıncılık, 2022), 200 Sayfa. ISBN: 9786258227307”. *Teemmül* 1 (Eylül 2023), 79-85. https://doi.org/ 10.5281/zenodo.8225895.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, bir hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Telif Hakkı/Copyright: Dergimizde yayımlanan makaleler, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası (CC BY 4.0) ile lisanslanmıştır./The journal is licensed under a Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Etik Beyan/Ethical Statement: Etik Kurul Kararından muafır./It is exempt from the Ethics Committee Approval.

Destekleyen Kurum veya Kuruluşlar/Supporting-Sponsor Institutions or Organizations: Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır./No support was received from any institution/organization.

Çıkar Çatışması/Conflict of Interest: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır./No conflict of interest.

Değerlendirme/Review: Çift Taraflı Kör Hakemlik-Dış Bağımsız./Double-Blind-Externally Peer-Reviewed.

Yazar Katkı Oranı/Author Contribution Percentage: Birinci yazar: % 100./First Author: % 100.

Turgay Gökğöz, *Mahmûd el-Mes'adî: Modern Tunus Edebiyatına Bir Bakış* (Ankara: Sonçağ Yayıncılık, 2022), 200 Sayfa. ISBN: 9786258227307

Öz

Bu çalışmada, daha önce *Modern Cezayir Edebiyatı*, *Modern Cezayir Öyküsü* ve *Güney Amerika'da Mehcer Şiiri* isimli kıymetli çalışmalarıyla bilinen yazar Doç. Dr. Turgay Gökğöz'ün *Mahmûd el-Mes'adî: Modern Tunus Edebiyatına Bir Bakış* isimli eserinin değerlendirilmesi yapılacaktır. Kuzey Afrika ülkelerinin edebiyatlarına ilişkin çalışmaları da olan yazarın bu eseri, 2022 yılında Sonçağ Yayıncılık'da yayımlanmıştır. Orta hacimli olup 200 sayfadan oluşan bu kitap, önsözün ardından beş ayrı bölümden oluşmaktadır. Eserde, modern Tunus edebiyatında önde gelen yazarlardan birisi olan Mahmûd el-Mes'adî'nin hayatı, edebi kişiliği, eserleri, üslubu, fikrî ve felsefî yönü, Mes'adî'ye yöneltilen eleştiriler, Mes'adî ekolü ve Mes'adî'nin gelişiminde aktif rol oynadığı *el-Mebâhis* Dergisi ele alınmıştır. Ardından Tunus romanının gelişimi ve önde gelen yazarlar, Tunus Zeytûne Üniversitesi ile Tunus gazete ve dergilerinin Cezayir kültürel yaşamı üzerindeki etkileri, modern Tunus edebiyatını etkileyen başlıca kültürel etmenler ve Tunuslu yazar Ebû'l-Kâsım eş-Şâbbî'nin şiirciliği hakkında önemli bilgilere yer verilmiştir. Eserin genel olarak Arap dili ve edebiyatı ve özel olarak ise Tunus edebiyatı alanında önemli bir boşluğu doldurduğu ve bu alanda çalışma yapacak olan araştırmacılar için önemli bir kaynak teşkil ettiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Kuzey Afrika, Tunus, Mahmud el-Mes'adî, Kitap İncelemesi.

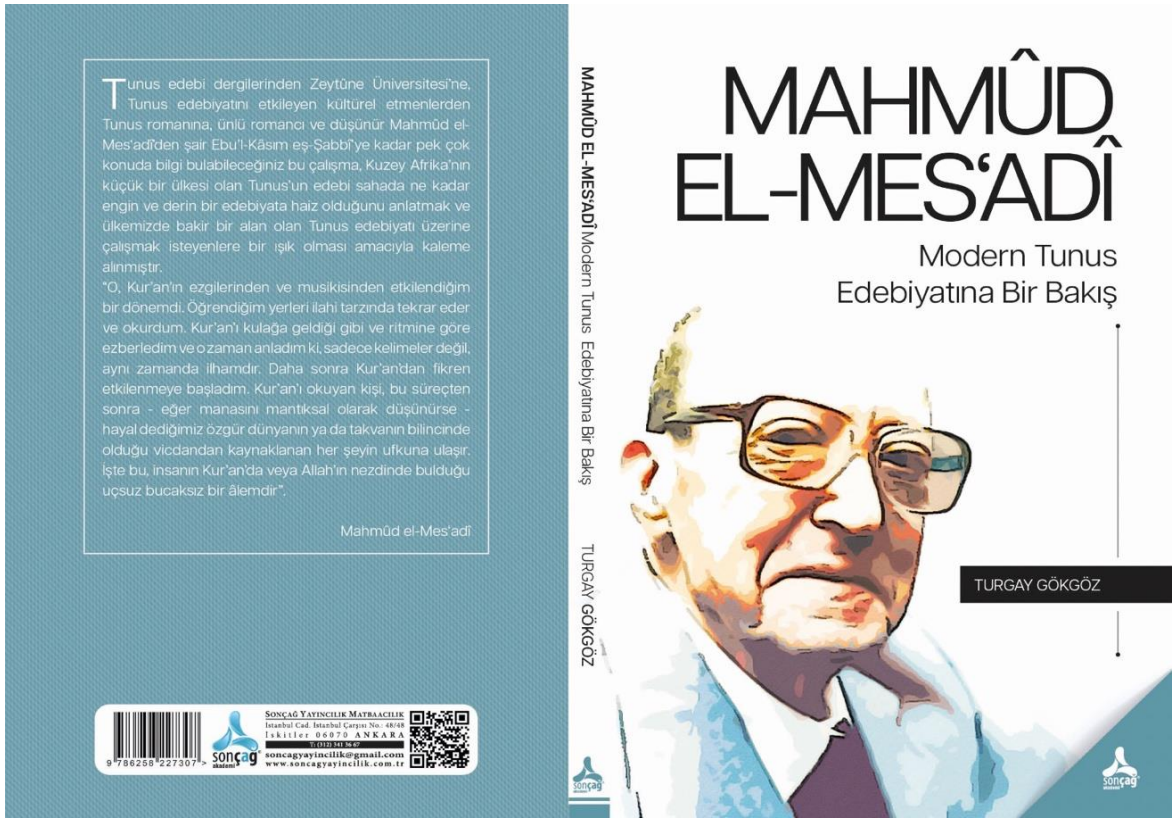
Turgay Gokgoz, *Mahmoud al-Mas'adi: A Synoptic of Modern Tunisian Literature* (Ankara: Sonçağ Publishing, 2022), 200 Pages. ISBN: 9786258227307

Abstract

In this study, Assoc. Prof. Dr. Turgay Gokgoz's *Mahmoud al-Mas'adi: A Look at Modern Tunisian Literature*, who is also known for his valuable works titled *Modern Algerian Literature*, *Modern Algerian Story* and *Mahjar Poetry in South America*, will be evaluated. This work of the author, who also has studies on the literatures of North African countries, was published in Sonçağ Publishing in 2022. This medium-volume book, which consists of 200 pages, consists of five separate chapters after the preface. In this work, the life of Mahmoud al-Mas'adi, one of the leading writers in modern Tunisian literature, his literary personality, works, style, intellectual and philosophical aspect, the criticisms directed at Mas'adi, the Mas'adi

school and the magazine *al-Mabâhis* in which he played an active role in the development of Mas'adi are discussed. Important information was then given about the development of the Tunisian novel and its leading authors, the influence of the University of Tunis Zaytuna and Tunisian newspapers and magazines on Algerian cultural life, the main cultural factors influencing modern Tunisian literature, and the poetics of the Tunisian writer Abu al-Qasim al-Shabbi. It can be stated that the work fills an important gap in the field of Arabic language and literature in general and Tunisian literature in particular and constitutes an important source for researchers who will work in this field.

Keywords: Arabic Language and Literature, North Africa, Tunisia, Mahmoud al-Mas'adi, Book Review.

Turgay Gökğöz'ün *Mahmûd el-Mes'adî: Modern Tunus Edebiyatına Bir Bakış* isimli eserinin birinci bölümü "Modern Tunus Edebiyatında Mahmûd el-Mes'adî ve Ekolü" adıyla isimlendirilmiştir. Bu bölümde Modern Tunus edebiyatında çok yönlülüğüyle ün salmış bir şahsiyet olan Mahmûd el-Mes'adî'nin XX. yüzyıl Tunus'una hayatı, eserleri, fikirleri ve üslubuyla damgasını vurmasından bahsedilmiştir. Yazarın hayatı, edebi kişiliği ve eserlerine bu bölümde değinildikten sonra Mes'adî ekolünün oluşmasına etki eden hususlara temas edilmiştir. Zira bu ekolün oluşmasındaki en büyük etken, hikâyelerinde ve romanlarında felsefi konulara ağırlık vermesi, dünyaya geliş amaçlarını sorgulaması ve kendisine has birtakım kurgusal formlar

kullanmasıdır. Öte yandan yazara göre Mes'adî'yi diğer yazarlardan ayıran en büyük fark ise eserlerinde kullandığı dil ve üslubunda yatmaktadır. Nitekim Mes'adî'nin üslubunda Kur'an etkisi ve Batılı varoluşçu filozofların etkisi bariz bir şekilde görülmekte, üslubunun yoğun olması bu unsurlara dayandırılmaktadır. Mes'adî'nin üslubunun eleştirilenler tarafından sıklıkla eleştirildiği ve bu durumun eserlerini anlamayı zorlaştırdığı zikredilmiştir. Bu duruma cevaben ise yazarın basit bir üslubu benimsemeyi istememesi, ele aldığı konuların toplumla çok alakalı olmayıp genellikle idealizm ve metafizikle alakalı olmasından kaynaklandığı ve güncel toplumsal sorunlara temas etmiş olsa da bunun doğrudan olmadığı belirtilmiştir.

Paris Sorbonne Üniversitesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı alanında eğitimini tamamlayan Mes'adî, çalışmalarını 1940'lı yıllara gelindiğinde kaleme almaya başladı. Edebi eserlerinde genel itibarıyla felsefi bir üsluba yönelmiş olan yazar, edebiyatla felsefeyi harmanlamış olması açısından Tunus edebiyatında sıra dışı yazarlardan biri olarak kabul edilmektedir. Eserlerinde ilhamının gücü, tefekkürün derinliği ve edebi yönünün estetiği ile dikkat çeken Mes'adî'nin ölüm ve hayat, özgürlük ve sorumluluk, iman ve zaman gibi kavramlar üzerine yoğunlaştığı zikredilmektedir. Eserde, 1955 yılında yayımlanan *es-Sudd* (Baraj) isimli eserinin yanı sıra *Mevlidu'n-Nisyân* (Unutkanlığın Doğuşu) isimli uzun hikâyesiyle ön plana çıktığına değinilmektedir. Bu uzun hikâyenin ise üslubunu yansıtan en iyi eseri olup, kurgu alanında eser veren diğer Tunuslu çağdaşlarının aksine onun metafizik ve sembolizmi çalışmalarında sıklıkla işlediğine dikkat çekilmektedir. Ayrıca Reşâd Hamzâvî'ye göre Mes'adî'nin hikâyelerinin çoğunun Tunus'ta kaleme alınmış deneme mahiyetindeki ilk kısa öyküler olduğu belirtilmektedir. Bu öykülerde işlenen temaların *Binbir Gece Masalları* ve *Kitâbu'l-Eğâni*'de ele alınan temalarla benzerlik gösterdiği ancak Mes'adî'nin bu temaları daha modern bir üslup ve tarz benimseyerek işlediği ifade edilmektedir.

Birinci bölümde Muhammed Salâh 'Umrî'nin Mes'adî ile yapmış olduğu röportajın yanı sıra Mes'adî'nin edebiyata dair görüşlerine de yer verilmektedir. O, edebiyata ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *"Bana göre olan edebiyatın en önemli özellikleri üzerinde durmak istiyorum. Edebiyat, edebiyatçıya göre bir varlık tecrübesidir ve edebiyat yazarın meydana getirdiği, kendisinin yaşadığı ve kalbinin tam da ortasında duran bir tecrübedir. O, tecrübeyi kendisinden çıkarıp toplumdaki insanların arasında yayar, insanlar da onu kendilerine yarayacak şeylerde kullanırlar. Tecrübenin onlara yardım edebilmesi için onların da her durumda varlık için çalışmaları gerekir. Mes'adî, her varlığı yontulmuş bir emek ve kazanç olarak görür ve der ki: 'Hayat; varlık, imkânsızlık ve trajedir'. Kendisinin kaleme aldığı kitap varlık tecrübesinin hikâyesi ya da insani varlığın macerasıdır."* Mes'adî'ye göre yazarın en önemli görevi, yazacağı yazıları kendisine bir görev addedip sorumlulukla yazmasıdır. Daha doğrusu bu yazma işini toplumun hislerine ayna tutabilmek için bir mecburiyet olarak görmesidir.

Öte yandan eserde, Mes'adî'nin felsefî anlamdaki çizgisini belirtmek için Mısırlı eleştirmen Tâhâ Huseyn'in Mes'adî'nin eserlerine yönelttiği eleştirilere yer verilmiştir. Tâhâ Huseyn, Mes'adî'nin *es-Sudd* isimli eserine şu eleştiriyi yöneltmiştir: “*Ben bu çalışmayı iki kez okudum ve bu konuşmayı yapmadan önce de yeniden gözden geçirmeye ihtiyaç duydum. Yazar, bu esere bütün kalbini, aklını ve sanatsal yaratıcılığını ve Arapçaya dair olan sıra dışı hâkimiyetini yerleştirmiş, parlak üslubunu ve seçtiği kelimeleri kullanmıştır. Bununla eğlenmeyi değil de felsefî düşüncüyü harekete geçirmeyi amaçlamıştır. Bunun derin ve ince felsefî bir hikâye olduğunu söyleyebilirsiniz. el-Mes'adî, Albert Camus'u bilmemekteydi ve kendisi Fransız edebiyatçı Camus'dan etkilenmemiştir. İkisi sadece aynı görüşte buluşmuşlardı. Varlık felsefesi el-Mes'adî'nin felsefesinde İslami bir şekilde görülürken Fransız yazarın ise onu Hristiyan inancı çerçevesinde ele aldığı görülür ve bu durumda bir gariplik yoktur.*” Mes'adî'nin 1940'lı yıllarda Tunus'un en önemli dergilerinden biri olan *el-Mebâhis* Dergisi'ndeki faaliyetlerine de değinen yazar, Mes'adî'nin bu derginin gidişatında önemli bir etkisinin olduğunu, dergideki liderliği döneminde belirli bir edebi anlayış ve yeni bir eleştirel söylem oluştuğunu ve Mes'adî'nin Tunus ve diğer ülkelerdeki okurlar tarafından tanınmasında bu derginin büyük bir rolünün olduğunu belirtmiştir.

Eserin ikinci bölümü olan “Modern Tunus Romanına Bir Bakış” isimli kısımda yazar, Tunus'un edebiyat anlamında Mısır, Lübnan, Suriye ve Ürdün gibi Doğu Arap ülkelerine nazaran geri kaldığını ve bu geri kalmışlığın sebebi olarak da Kuzey Afrika'nın genel olarak en önemli sorunu olan Fransız sömürgesi ve bu ülkelerde meydana gelen çeşitli olaylar olduğunu zikretmiştir. Bu gibi sebeplerden ötürü Tunus'ta roman ve öykü gibi nesir türlerinin ilk örnekleri daha sonraları ortaya çıkmıştır. Ancak Fransızların yıldırıcı politikalarına rağmen XX. yüzyılın ilk çeyreğinde edebi kalkınma hususunda girişimler görülmeye başlanmıştır. Öte yandan Tunus'ta Kuzey Afrika'daki diğer Arap ülkelerine nazaran 1901 gibi erken bir zamanda edebi eserlerin görülmeye başlanması dikkatleri çeken bir durumdur. 1930'lu yılların Tunus romanının başlangıcı olarak sayılabileceğine değinen yazar, Tunus sanatsal romanının ancak 1950'li yıllara gelindiğinde modern anlatım tekniklerine uygun bir forma geldiğini ifade etmiştir.

Genel olarak modern Tunus edebiyatı, 1956 senesinde Tunus'un Fransızların işgalinden kurtulması sonrası gelişme kaydetme noktasında ivme kazanmıştır. Yazar, bu durumun meydana gelmesindeki en önemli faktörün, bağımsızlık öncesinde önde gelen yazarlar tarafından ortaya konan edebi girişimlerde saklı olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan bu durumun genel olarak edebiyatın tüm türlerinin, özel olarak ise roman türünün ciddi bir gelişme katmesinde etkili olduğuna temas etmiştir. Nihayetinde edebi ürünlerin basımında artış yaşanmış ve bu durum, hem okurların artmasına hem de Arap edebiyatının yelpazesinin genişlemesine vesile olmuştur. 1980'li yıllara gelindiğinde ise roman türü Tunus edebiyatında yazarların duygu ve düşüncelerini

ifade etmek için kullandıkları en önemli tür haline gelmiştir. Zamanla birçok konunun romanlarda işlendiği görülmüş ve roman türü Tunus edebiyatında psikolojik, sembolik, tarihi, realist, toplumsal, ulusal ve otobiyografik gibi türlere ayrılmak durumunda kalmıştır. Romanın bu alt türlerinde eser kaleme alan yazarlar, buldukları toplumun yaşadığı problemler başta olmak üzere pek çok konuyu eserlerinde işlemişlerdir. Yazar, bu bölümde genel itibarıyla Tunus edebiyatında roman telif etmiş Mahmûd el-Mes'adî, Muhammed Sâlih el-Câbirî, Muhammed el-Hâdî b. Sâlih, Beşîr Hureyyif, Abdulhamîd el-Munîf, Reşâd el-Hamzâvî, Muhammed el-'Arûsî el-Matvî, Hasen Nâsır ve Muhammed el-Bârdî gibi yazarlardan örnekler vererek eserlerinde ele aldıkları konuları aktarmaya çalışmıştır.

Eserin üçüncü bölümü “Fransız Sömürgesi Döneminde Zeytûne Üniversitesi'nin ve Tunus Gazetelerinin Cezayir Kültürel Yaşamı Üzerindeki Rolü” adıyla isimlendirilmiştir. Bu bölümde, uzun yıllar Fransa'nın sömürge politikalarına maruz kalan Cezayir'in Arapça, İslâm dini ve diğer İslâm ülkeleriyle olan organik bağının ortadan kaldırılmaya çalışılarak asimile edilmeye çalışılmasından bahsedilmiştir. Bu durumun önüne geçmek için ise sömürge karşıtı mücadelelerin ilk olarak kültürel düzeyde gerçekleşmesi gerekiyordu. Söz konusu bu mücadeleye Zeytûne Üniversitesi'nde eğitim almış olan 'Abdulhamîd b. Bâdis başta olmak üzere birçok yazar ve edebiyatçı, Cezayirli Müslüman Âlimler Cemiyeti'ni oluşturarak Cezayir halkını kültürel ve millî anlamda bilinçlendirme anlamında aktif rol oynamışlardır. Bu süreçte, cami ve okullarda mücadeleye yönelik eğitimler verilmesi ve birçok dergi ve gazetede yayınlar kaleme alınmasının yanı sıra millî bilinci güçlendirmek adına Cezayirli gençlerin Tunus Zeytûne Üniversitesi'nde eğitim almaları sağlanmıştır. Cemiyetin gerçekleştirdiği bu çalışmalar, Cezayir'in önde gelen edebiyatçılarının yetişmesinde Zeytûne Üniversitesi'nin katkılarını gözler önüne sermektedir. Öte yandan Cezayir'de 1907'den 1962 senesine kadar süren ve edebi hayatı ciddi anlamda etkileyen Fransızların uyguladığı yayın yasağı, Tunus gazete ve dergileri aracılığıyla bir nebze de olsa giderilmiştir. Yazar, zikri geçen bu durumlardan hareketle Tunus'taki eğitim kurumlarının ve süreli yayınların Cezayir'deki edebi ve kültürel hayata olan katkısına dikkat çekmiştir.

“Modern Tunus Edebiyatını Etkileyen Başlıca Kültürel Etmenler” adıyla isimlendirilen kısım eserin dördüncü bölümüdür. Bu bölümde yazar, 1956 yılında bağımsızlığını henüz yeni kazanmış olan Tunus'ta modern edebiyatın başlangıcını bir takım etkenlere dayandırmış ve bunları zikretmiştir. Bu etkenler arasında, XIX. yüzyılın sonunda açılan Batı tarzı okullar, yazarların edebi çalışmalarını yayımlayabilecekleri dergi ve gazetelerin kurulmasına değinilmiştir. Bunun yanı sıra yazarların yayınlarını yapabilmeleri için uygun ortamın sağlanmasının ardından oluşturdukları edebi ekollerle Tunus edebiyatına yön verecek olan edebiyatçıların yetişmesi ve sonraki nesilde yetişecek olan yazarları etkilemeleri modern edebiyatın başlangıcına katkı sunan hususlar arasında yer almaktadır.

Eserin son bölümü ise “Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî'nin Şiirlerinde Halk” adıyla isimlendirilmiştir. Yazar bu bölümde, modern Arap şiirin öncülerinden olan Tunuslu şair Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî'nin hayatı, eserleri ve şairliğini ayrıntılı olarak incelenmiştir. Şairi, insan özgürlüğü ve düşünce hakkı gibi konuları işleme bakımından Fransız yazar Voltaire'ye benzeten yazar, iki yazarın da eski şiir kalıplarını bırakıp modern şiir kalıplarını benimsediklerini ifade etmiştir. Öte yandan bu bölümde şairin şiirleri vasıtasıyla Tunus halkında bir millî bilinç oluşturup bağımsızlığa ulaşmak için aktardığı ifadeler de değinilmiştir.

Netice itibariyle Doç. Dr. Turgay Gökğöz'ün kaleme almış olduğu *Mahmûd el-Mes'adî: Modern Tunus Edebiyatına Bir Bakış* adlı bu eser, ülkemizde bakir bir alan olan Tunus edebiyatı ile ilgili olması bakımından son derece önemlidir. Zira yazar, genel olarak Tunus edebiyatı özel olarak ise yazar Mahmûd el-Mes'adî hakkında ayrıntılı bilgiler sunmuş olup Arap dili ve edebiyatı alanında önemli bir boşluğun doldurulmasına katkıda bulunmuştur. Bu sayede eser, hem Tunus edebiyatı hem de Mahmûd el-Mes'adî ile ilgili çalışma yapacak olan araştırmacılar için başucu eser özelliği taşımaktadır. Ayrıca eserin Tunus özelinde olması Kuzey Afrika'daki diğer Arap ülkeleri için de benzer çalışmaların yapılması noktasında teşvik edicidir.